

Beszámoló az MTA 1999. évi, májusi közgyűléséről

A Magyar Tudományos Akadémia 164. rendes közgyűlését 1999. május 3—4-én tartotta. A rendezvény különös jelentőségét az Akadémia vezetői funkcióiban esedékes tisztújítás adta.

Glatz Ferenc elnök megnyitó szavai után a jelenlevők kegyelettel emlékeztek az előző közgyűlés óta elhunyt akadémikusokra: *Donhoffér Szilárd* és *Szökefalvi-Nagy Béla* r. tagokra, *Keller András* külső tagra, valamint *Martin Rodbell* tiszteleti tagra.

A közgyűlés levezető elnöki tisztét az MTA alelnökei felváltva töltötték be. Az elsőként elnöklő *Vizi E. Szilveszter* r. tag megállapította a közgyűlés határozatképességét. A határozatszövegező, a szavazatszámláló és -hitelesítő, valamint a jegyzőkönyv-hitelesítő bizottság megválasztása után az MTA kitüntetéseinek átadása következett.

Az *Akadémiai Aranyérmét* 1999-ben *Stefanovits Pál* r. tag kapta a talajtérképezés, a földértékelés talajtani megalapozása, a talajhasznosítás és talajvédelem területén fél évszázadon át kifejtett, kiemelkedő jelentőségű, széles körű hazai és nemzetközi elismerést szerzett iskolateremtő tudományos munkájáért, életművéért. A kitüntetés átvétele után a díjazott megmutatta a közgyűlésnek az immár színaranyból készült érmét, és rövid köszönő beszédében arra utalt, hogy tevékenységére mindig a több tudományterület együttműködése volt a jellemző, és ezzel az egyes diszciplínák is egymást gazdagították.

Az MTA elnöksége *Akadémiai Díjban* részesítette a következő kutatókat:

Egriné Abaffy Erzsébet, a nyelvtud. doktora, az ELTE ny. egyetemi tanára és *Rácz Endre*, a nyelvtud. doktora, az ELTE egyetemi tanára (posztumusz) — A magyar nyelv történeti nyelvtana c. három kötetes munkájukért (megosztott díj);

Kovács László, a tört.tud. doktora, az MTA Régészeti Intézetének igazgató-helyettese — a kora Árpád-kori pénzverésről írott monográfiájáért;

Csőrgő Sándor, a matematikai tud. doktora, a JATE Bolyai Intézetének egyetemi tanára — a valószínűségszámítás és a matematikai statisztika határeloszlás-elméletének több különböző területén elért, nemzetközileg is kimagasló tudományos eredményeiért;

Wittmann Mihály, a mezőgazd.-tud. doktora, a GATE tszv. egyetemi tanára és *Gundel János*, a mezőgazd.-tud. kandidátusa, az Állattenyésztési és Takarmányozási Kutatóintézet igazgatója — a sertésenyésztés területén végzett több évtizedes tudományos kutatómunkájuk eredményeiért;

Kosztolányi György, az orvostud. doktora, a POTE Orvosi Genetikai és Gyermekefejlődéstani Intézetének intézetvezető egyetemi tanára — a klinikai genetikában kiemelkedő gyakorlati és kutatási eredményeiért;

Gordos Géza, a műszaki tud. doktora, a BME Távközlési és Telematikai Tanszékének tszv. egyetemi tanára, *Németh Géza Ph.D.*, a BME Távközlési és Telematikai Tanszékének adjunktusa, *Olaszy Gábor*, a nyelvtud. doktora, a BME Távközlési és Telematikai Tanszékének docense, *Takács György*, a műszaki tud. kandidátusa, az Ericsson Kft. üzletfejlesztő tanácsadója, *Tatai Péter*, a BME Távközlési és Telematikai Tanszékének tudományos munkatársa, *Vicsi Klára Ph.D.*, a BME Távközlési és Telematikai Tanszékének tud. főmunkatársa (megosztott díj) — a beszéd mesterséges előállításában, a beszéd és a beszélő gépi felismerésében elért, nemzetközileg elismert elméleti és gyakorlati eredményeikért;

Furka Árpád, a kémiai tud. doktora, az ELTE Szerves Kémiai Tanszékének egyetemi tanára — a kombinatorikus kémia alapjainak kidolgozása és alkalmazása területén kifejtett, nemzetközileg is elismert tevékenységéért;

Szathmári Eörs, a biológiai tud. doktora, az ELTE Növényrendszertani-Ökológiai tanszékének tszv. egyetemi tanára — a nemkapcsolt, szabadon szegregálódó génekből felépülő primordiális genomok információs integrációját leíró sztochasztikus korrektor modell kifejlesztése során elért tudományos munkásságáért;

Zlinszky János, az állam- és jogtud. doktora, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának dékánja — a jogi kultúra terén elért magas színvonalú tudományos kutatási eredményeiért, valamint oktatási, oktatásszervezői és közéleti tevékenységének elismeréseként;

Hetényi Magdolna, a földtud. doktora, a JATE Ásványtani, Geokémiai és Kőzettani Tanszékének egyetemi tanára — a fosszilis energiahordozók geokémiája, a kőolaj és földgáz képződési folyamatainak szimulálása, a hazai olajpalák, kőszén és az üledékes kőzetek diszperz szerves anyagának szénhidrogén-genetikai jellemzése területén kifejtett tudományos munkásságáért;

Janszky József, a fizikai tud. doktora, az MTA Szilárdtestfizikai és Optikai Kutatóintézetének főosztályvezetője — a hazai elméleti kvantumoptikai iskola megteremtéséért és ezen a területen elért kiemelkedő tudományos eredményeiért.

Akadémiai Újságírói Díjat kapott:

Bencze Gyula, a fizikai tud. doktora, a KFKI RMKI tud. tanácsadója, egyetemi tanár — az elméleti fizika aktív művelése mellett végzett jelentős tudományos szerkesztői és újságírói tevékenységéért, a tudományos gondolkodás terjesztéséért, különösen a paratudományos és az irracionális filozófiák elleni határozott és tudományosan megalapozott fellépéséért;

Bódi Ágnes, a Magyar Távirati Iroda munkatársa, újságíró — az MTI Belpolitikai Főszerkesztőségének tagjaként a tudomány, az egészségügy és az oktatás területén végzett újságírói munkásságáért, ezen belül az Akadémia és kutatóintézeteinek munkáját, kutatási eredményeit figyelemmel kísérő, meg-

bizható és pontos tudósításaiért, amelynek eredményeképpen számos információ jut el a kutatási eredményekről és a tudományos élet eseményeiről a televíziós csatornákhöz, a rádióhoz és jelenik meg az újságok hasábjain;

Seprős Imre, a mezőgazd.-tud. kandidátusa, a Magyar Rádió (Falurádió) szakértője — a növényvédelmi szakma kiváló, avatott tollú szakírójaként végzett újságírói és szerkesztői tevékenységéért, amellyel jelentősen hozzájárult az MTA növényvédelmi és növénytermesztési kutatási eredményeinek széles körben történő megismertetéséhez, elfogadtatásához és gyakorlati bevezetéséhez.

Az ünnepi ceremónia utolsó aktusa a *doktori oklevelek átadása* volt az előző közgyűlés óta az MTA doktora címet megszerzett kutatóknak.

A közgyűlés Glatz Ferenc *elnöki beszámolójával* folytatódott. A hároméves időszakot átfogó értékelésében az MTA elnöke utalt a magyar tudomány működésének új környezeti feltételeire. A technikai, kulturális, gazdasági és politikai változások mellett az egymás után erősödő szaktudományok kihívásai és a diszciplínahatárok eltolódása, ill. lebomlása miatt új szintézis szükséges a kutatói gondolkodásban. Az elnök fogalmazása szerint a magyar tudomány helyzete labilis: nincs válsághelyzetben, de az erős szürkeállományhoz gyenge ellátottság tartozik. A szürkeállomány menedzselése érdekében is indokolt a tudomány szervezetének átalakítása.

Az Akadémia 1994-ben törvényben garantált autonómiájának megszerzése után 1996-ban fogalmazta meg hármas funkcióját: a tudomány műhelye, a nemzet tanácsadója, valamint a hazai tudományosság érdekképviselője.

Az MTA mint a *tudomány műhelye* a folyamatosság és a megújulás egyidejű érvényesülése jegyében működött. A diszciplinaviták során a tudományos osztályok szerepe felértékelődött. A kutatóintézet- és kutatócsoport-hálózat konszolidációjának eredményeképpen javult az alapellátás, de a bérszínvonal, a műszerellátottság és a könyvtári helyzet rendezése nem sikerült. Bár a Tudomány Világkonferenciájának első ízben Budapest ad otthont, az Akadémia külkapcsolatainak terén reformra van szükség — ami a következő vezetés egyik feladata lesz.

Az MTA elnöke részletesen ismertette, hogy a tudomány működőképességét milyen eljárásokkal és intézmények életre hívásával sikerült megvalósítani. Címszavakban: a költségvetés rendezésének első lépései; a doktorok bevonása a köztestület tevékenységébe; a határon túli magyar kutatók bevonására irányuló Domus-program; a regionalitás elvének érvényre juttatása; a Doktori Tanács konszolidációja; a Bolyai-ösztöndij az akadémiai minősítés utánpótlásához; az MTA díjrendszerének reformja; az ideológiai okok miatt 1949-ben megszüntetett emlékbeszédek felújítása; a folyamatosság és a rendszeresség jegyében fogant kiadványok: az Akadémiai Műhely c. könyvsorozat (emlékbeszédek, székfoglalók, almanach, felolvasóülések), könyv a diszciplinavitáról, az MTA 175 éves fennállására elkészül az Akadémia valamennyi eddigi tagjának életrajzát tartalmazó lexikon; az Akadémiai Klub létrehozása; a tudományos osztályok erősítése után fontos feladat a bizottságok tevékenységének rendezése; a vezetés kollektív jellegének kialakítása.

A *nemzet tanácsadójaként* az MTA tevékenységét az aktuális feladatokban való részvétel jellemzi: a stratégiai kutatásokkal kapcsolatos konferenciák, 19 kötetből álló könyvsorozat, a 65 000 példányban megjelenő Ezredforduló. Foly-

nak az előkészületek a stratégiai kutatások zárókonferenciájára és a 7 kötetes Magyarország az ezredfordulón kiadására.

A hazai tudományosság érdekképviselejeként az 1996-os és 1998-as országgyűlési jelentésben az MTA megfogalmazta a tudomány egyetemes és hazai érdekeit. Folyamatban van a három kötetes tudománypolitikai helyzetelemzés szerkesztése. A tudomány és társadalom közötti kapcsolat szorosabbra fűzése érdekében az MTA erősíteni igyekszik a médiával való kapcsolatait, aktívan működik az ismeretterjesztő bizottság, a Tudomány Napja és az ahhoz kapcsolódó rendezvények is hatásos eszközöknek bizonyultak. A gazdasági szférával kiépítendő kapcsolatot megkönnyítené a K+F-tevékenységre vonatkozó adókedvezmény. A kutatói társadalom érdekében az MTA továbbra is fellép a tarthatatlan bérhelyzet javításáért.

Az elnöki expozé követően *Keviczky László* főtitkár terjesztette be az 1998. évi akadémiai költségvetés végrehajtásáról szóló beszámolót, a 2000. évi költségvetés irányelveit, valamint a hasznosítható akadémiai ingatlanok jegyzékének kiegészítését. Az 1998-as költségvetési beszámolót, melynek rövidített változatát írásban is közreadták, megtárgyalta és elfogadta a Felügyelő Bizottság, a Vezetői Kollégium és az MTA elnöksége. A beszámoló mellett három kötetben kiadták a tudományos eredmények összefoglalását is. A 2000. évi költségvetési irányelvek tervezésekor figyelembe kellett venni, hogy felelőtlen tervezés esetén az MTA következő vezetése nehéz helyzetbe kerülhet. A prioritások között szerepel a bérszínvonal javítása. A főtitkár arra kérte a közgyűlést, hogy a határozatban foglaljon állást az MTA kiemelt kezelésének szükségességéről — a gazdasági realitások keretein belül maradva.

A főtitkár ezután a hároméves tevékenységről szóló írásos beszámolóhoz fűzött kiegészítéseket. A konszolidáció kapcsán megemlítette, hogy megállt a létszámcsökkenés, és sikerült javítani az élettudományi kutatások helyzetén. Az Akadémiánál művelt kutatásokra most az alaptámogatások 60%-a származik a költségvetésből, a cél a 70%-os hányad elérése. Statisztikai adatokkal érzékeltette a köztestületi tagok munkahely szerinti megoszlásában mutatkozó aránytalanságokat és az egy köztestületi tagra jutó támogatás alapján a diszciplínák eltérő támogatottságát.

* * *

A délutáni ülés — *Michelberger Pál* alelnök elnökletével — a korábban elhangzott expozék és benyújtott előterjesztések együttes vitájával kezdődött, mivel a közgyűlési bizottságok írásos beszámolóihoz az előterjesztők nem kívántak szóbeli kiegészítést fűzni. Az alábbiakban a 23 hozzászólás rövid tartalmi összefoglalása következik a fontosabb témák szerint csoportosítva.

A felszólalók többsége egyéb mondanivalója mellett megemlítette, hogy a most lezáruló ciklusban végzett tevékenységéért köszönet illeti az Akadémia vezetőit, és a beterjesztett dokumentumok elfogadását ajánlották.

A konszolidáció jelentőségét *Márta Ferenc* r. tag, a természettudományi és Szász Zoltán, a társadalomtudományi kuratórium elnöke is méltatta, egyben kérték a leendő vezetőket, hogy folytassák az ilyen szellemű jövőalpozást.

A kutatói utánpótlás gondjáról szólva *Gergely János* r. tag és *Pálfy Péter Pál* megemlítette, hogy a Bolyai-ösztöndíj létrehozása sikertörténetnek indult, de a második évben nem lehetett az előzőével azonos számú ösztöndíjat odaítélni. Kívánatos a létszámbeli lemaradás pótlása. Az egyetemeken 2000 Ph.D.-

hallgató van, négyszázan pedig már elvégezték a doktori iskolát. A Ph.D. színvonal a magasabban minősített tudósokon múlik (*Szendrő Péter*).

A *külföldi magyar tudományosság* integrációjáról *Benkő Samu* külső tag és *Berényi Dénes* r. tag fejtette ki véleményét. Jelentős előrelépés a Domus Hungarica program beindulása (két év alatt 500 kutató érkezett külföldről), de a budapesti szálláshely miatt nincs megoldva a vidékiekkel való kapcsolat, és az erdélyi fiatal kutatók egy része az áttelepülés elősegítésére használja az újfajta ösztöndíjat.

Az *egyetemi és akadémiai kutatás kölcsönhatását* *Gráf László* l. tag érintette. Szerinte az egyetemeken tömegképzés folyik, ami nem kedvez a kutatóképzésnek.

A *költségvetési tervezetre* vonatkozó dicséret mellett *Lovas Rezső* javasolta a közepes és nagyműszerek beszerzésére vonatkozó keret költségvetésbe történő beépítését. *Lovas István* r. tag pedig aggodalmának adott hangot, mivel az akadémiai autonómia feladását látja abban, hogy az MTA pénzügyi helyzete kormánydöntés függvénye.

A *társadalommal való kapcsolat* több oldalról is felvetődött. *Lipták András* r. tag több társa nevében kérte a közgyűlés résztvevőit, hogy csatlakozzanak felajánlásukhoz: egyhavi akadémikusi tiszteletdíjikkal járulnak hozzá az árvizkárosultak megsegítéséhez. *Király Zoltán* r. tag arra utalt, hogy a „tudás alapú társadalom” megvalósításához mennyire nélkülözhetetlen az alapkutatás. *Ginsztler János* az MTA és a Magyar Mérnökakadémia közötti kapcsolatról, *Lator László* pedig a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia és az MTA viszonyáról, együttéléséről szolt. *Beck Mihály* r. tag azt javasolta, hogy az MTA kezdeményezze utcák, terek elnevezését kiemelkedő munkásságot kifejtett, elhunyt tudósainkról. *Láng István* r. tag a Tudomány Világkonferenciája szervezésének állásáról adott tájékoztatást.

Az egyes *diszciplínák* képviselőiben *Cseh-Szombathy László* l. tag a népesedési problémák kiemelt kezelését javasolta (a jelenlegi helyzetet jól jellemzi, hogy demográfusképzés sincs hazánkban); *Ritoók Zsigmond* r. tag és *Kiss Jenő* a szaknyelv magyarításának folyamatos feladatát, ill. az anyanyelvvél való tudatos törődést ajánlotta a jelenlevők és a leendő akadémiai vezetés figyelmébe.

A *régiók helyzetét* *Tigyi József* r. tag elemezte. A rendezvények megoszlása alapján a regionális bizottságok aránytalanul kis támogatást élveznek.

Az *MTA nemzetközi kapcsolatainak* fontosságára, a külpolitikai program kidolgozásának szükségességére *Borhidi Attila* l. tag és *Székely György* r. tag hívta fel a figyelmet.

Harmathy Attila r. tag a határozati javaslatot érintő hozzászólások egy részéhez fűzött jogi háttérmagyarázatot.

Az Akadémia vezetői közül elsőként *Keviczky László* főtitkár reagált a vitában elhangzottakra. Először arra utalt, hogy a Bolyai-ösztöndíj keretének csökkentését az akadémiai költségvetés egy részének zárolása miatt nem lehetett elkerülni. A regionális bizottságok támogatása a legutóbbi három évben úgrásszerűen nőtt. Az MTA külpolitikai koncepcióját 1994-ben már kidolgozták. Most össznemzeti anyag van előkészítés alatt a tudománypolitika meghatározásának részeként. A főtitkár nem tartja reálisnak a közepes és a nagyműszerek beszerzésére vonatkozó beruházási keret költségvetésbe való beillesztését. Ezt PHARE-programból lehetne megvalósítani. A felsőoktatásról szólva megemlí-

tette, hogy — két intézet példája alapján — az akadémiai kutatóhelyek egyetemhez való csatolása tragikus következményekkel járt, továbbá a rehabilitációs tömegtermelés is aggályokat ébreszt a főtítkáriban.

Glatz Ferenc elnök a továbbgondolás igényével reagált röviden a felszólalók által említett néhány témára.

A közgyűlés valamennyi beszámolót elfogadta az esetleges kiegészítésekkel és válaszokkal együtt, majd megadta a felmentést az MTA vezetésének, egyidejűleg ügyvezető megbízást adott számukra.

* * *

A második ülésnap délelőttjén zárt ülésen megválasztották az MTA új tisztségviselőit.

Az *elnöki* posztra ismét *Glatz Ferenc* került, míg az új *főtítkár* *Kroó Norbert* r. tag lett. Az MTA *alelnöke*ivé választották *Enyedi György*, *Keviczky László* és *Vizi E. Szilveszter* r. tagokat, az *elnökség tagja*ivá *Gergely János*, *Michelberger Pál* r. tagokat és *Marosi Ernő* l. tagot. A *főtítkárhelyettesi* feladatok ellátására *Meskó Attila* r. tag kapott megbízást. Az AKT összeférhetetlenség miatt megüresedett helyére *Kálmán Alajos* l. tag került.

A *határozathozatal* rövid vita előzte meg, majd a közgyűlés az MTA új vezetőinek rövid köszönő és köszöntő beszédével zárult. *Glatz Ferenc* arra utalt, hogy az új tisztségviselők ismerik egymást és együtt tudnak munkálkodni az MTA autonómiájáért, beleértve a gazdasági autonómiát is. A leköszönt *főtítkár*, *Keviczky László* személyes ajándékot (skót mintás dobozban egy pár bokszesztyűt — a takarékosagra és a kemény küzdelemre való utalásként) adott át utódjának. Az új *főtítkár*, *Kroó Norbert*, néhány mondatos beszédében megemlítette, hogy négy évtizede dolgozik az Akadémiánál, tisztában van azzal, hogy a tudománypolitikának csak növekvő költségvetés közepette van értelme, továbbá a diszciplinaritákat követően világos, hogy az MTA milyen kutatásokat akar végezni, a vezetők feladata, hogy az interdiszciplináris szin is helyt kapjon a kutatási palettán.

Az ülésnap *elnöke*, *Harmathy Attila* r. tag végül megköszönte valamennyi jelöltnek, hogy vállalták a megméretést, és külön köszönetét fejezte ki a közgyűlés nevében az MTA vezetéséből most távozott tagoknak.

Szabados László